

Di Braun

**SAHRANITE
MI SRCE
KRAJ
RANJENOG
KOLENA**

**Indijanci o povesti
američkog zapada**

Prevela
Gordana Velmar-Janković

■ Laguna ■

Naslov originala

Dee Brown

BURY MY HEART AT WOUNDED KNEE

Copyright © 1970 by Dee Brown

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Nikolasu
hrabrom – vuku

Sadržaj

Uvod.	9
1. „Njihovo držanje je dostojanstveno, a ponašanje vredno hvale“	15
2. Dugo putovanje Navaha.	30
3. Rat Male Vrane.	56
4. Rat stiže i do Čajena	89
5. Osvajanje oblasti Barutna reka	127
6. Rat Crvenog Oblaka	144
7. „Samo je mrtav Indijanac dobar Indijanac“	174
8. Uspon i pad Donehogave	204
9. Kočiz i gerilski rat Apača	223
10. Ispaštanje Kapetana Džeka	252
11. Rat za spas bizona	276
12. Rat za Crna brda	308
13. Bekstvo Probušenih Noseva	352
14. Izgnanstvo Čajena	370

15. Medved Koji Stoji postaje građanin	390
16. „Jute moraju da odu!“	408
17. Poslednji poglavica Apača.	431
18. Ples aveti	455
19. Ranjeno koleno.	482
Beleške	493
O autoru.	517

Uvod

Otkako su, početkom devetnaestog veka, Luis i Klark počeli da istražuju obale Tihog okeana, o „otvaranju“ i osvajanju američkog Zapada objavljeno je na hiljade priča i napisano na hiljade izveštaja. Najviše je doživljaja, iskustava i zapažanja zabeleženo u kratkom tridesetogodišnjem razdoblju između 1860. i 1890. godine, razdoblju o kojem govori ova knjiga. Bilo je to čudesno, neverovatno doba – doba nasilja, pohlepe, neustrašivosti, sentimentalnosti, neumerenog izobilja i osećanja najdubljeg poštovanja prema idealu lične slobode i prema onima koji su tu slobodu već imali.

U tom vremenu uništene su kultura i civilizacija američkih Indijanaca, a iz tog vremena potiču i svi veliki mitovi američkog Zapada – priče o lovcima na krzna, planincima i parobrodarima, o kopačima zlata, kockarima i revolverašima, o konjanicima i kaubojima, bludnicama i usedelicama, o misionarima i belim naseljenicima. Glas Indijanaca čuo se samo s vremena na vreme i bio je najčešće zabeležen perom belog čoveka. U svim mitovima Indijanac je predstavljao zlokobnu opasnost;

da je čak i znao da piše na engleskom, kako bi, i gde, našao štampara ili izdavača?

Pa ipak, glasovi iz indijanske prošlosti nisu zauvek iščezli. Verodostojna svedočanstva o povesti američkog Zapada ostala su zabeležena u indijanskim piktografima i u engleskim prevodima; neka su čak objavljena u lokalnim listovima, pamfletima i knjigama štampanim u malom broju primeraka. Kad je krajem devetnaestog veka interesovanje radoznalog belog čoveka za Indijance koji su preživeli ratove dostiglo vrhunac, preduzimljivi novinari često su vodili razgovore sa ratnicima i poglavicama i tako im omogućavali da iznesu svoja mišljenja o onome što se zbivalo na Zapadu. To su razgovori uglavnom neujednačenih vrednosti, jer su zavisili koliko od sposobnosti tumača toliko i od spremnosti Indijanaca da govore slobodno i otvoreno. Dok su jedni, u strahu od kazne, zaobilazili istinu, drugi su uživali u tome da novinare zbunjuju neverovatnim i nestvarnim pričama. Zbog toga bi izjave Indijanaca koje su objavljivane u novinama trebalo čitati sa skepticizmom, iako se i tu mogu naći istinska remek-dela ironije i pesničkog gneva.

Najbogatije izvore iskaza koje su Indijanci davali u prvom licu sadrže beleške hvatane u toku pregovora, na sastancima sa civilnim i vojnim predstavnicima Sjedinjenih Američkih Država. Kada je u drugoj polovini devetnaestog veka počeo da se primenjuje novi stenografski sistem Ajzeka Pitmena, izlaganje Indijanaca na većanjima pratio je, pored zvaničnog tumača, i zapisničar-stenograf.

Indijanske besede beležene su čak i na sastancima koji su se održavali u zabitima američkog Zapada, ali se proces prevođenja odvijao vrlo sporo, pa se ono što je rečeno uglavnom zapisivalo onako kako je izgovoreno. Tumači su, najčešće, bili poluindijanci koji su govorili mnoge jezike, ali koji su retko umeli da čitaju i pišu. Kao i većina naroda sa razvijenim usmenim predanjem, i tumači i besednici su misao izražavali slikom,

---

pa su zato i svi engleski prevodi prepuni metafora i grafičkih poređenja sa svetom prirode. Nevešt prevodilac je besedu najrečitijeg Indijanca pretvarao u jednoliku prozu, a dobar prevodilac je i rđavog govornika preobražavao u istinskog pesnika.

Dok su većali sa belim činovnicima, indijanske vođe istupale su otvoreno, pošteno i nepristrasno, a kada su, u razdoblju između 1870. i 1880. godine, stekli veće iskustvo i postali veštiji i istančaniji pregovarači, birali su sami i tumače i zapisničare. Kako su u tom periodu već svi pripadnici plemena imali pravo na slobodno izlaganje, stariji Indijanci su ovu priliku koristili da bi, kao očevici, prepričali događaje iz prošlosti ili ukratko izložili povest svojih naroda. Iako su u tom razdoblju propasti svoje civilizacije Indijanci doslovno zbrisani sa lica zemlje, njihove reči ostale su sačuvane u zvaničnim zapisnicima, dok su važniji sadržaji pregovaranja objavljeni u vladinim dokumentima i izveštajima.

Pokušao sam da na osnovu svih izvora tog gotovo zaboravljenog usmenog predanja oblikujem priču o osvajanju američkog Zapada onako kako su to osvajanje doživele njegove žrtve i da se, kad god je to bilo moguće, služim njihovim rečima. Amerikanci su, čitajući zapise o tim vremenima, uvek upirali pogled na zapad; možda će se, čitajući ovu knjigu, konačno sučeliti sa istokom.

Ovo nije vedra knjiga; ali, sadašnjost je satkana iz prošlosti, pa će možda oni koji knjigu budu čitali imati jasniju predstavu o tome šta je američki Indijanac danas zahvaljujući saznanju o tome šta je on bio juče.

Možda će čitaoca iznenaditi blaga razboritost Indijanaca koji su u američkom mitu stereotipno prikazani kao divljaci, a možda će on od tog naroda, koji je bio istinski čuvar prirode, naučiti ponešto i o sebi i svojoj vezanosti za zemlju. Indijanci su znali da zemlja i njena bogatstva čine život, oni su znali i da

je Amerika raj, pa zato nisu ni mogli da shvate zašto uljezi sa Istoka uništavaju sve indijansko, a to znači i samu Ameriku.

Ako se čitaocima ove knjige ikada ukaže prilika da vide bedu, beznađe i prljavštinu u savremenim indijanskim rezervatima, moći će možda i da shvate zašto je to tako.

Di Braun
Urbana, Ilinoj,
aprila 1970. godine

*Tamo me neće biti. Ustaću i nestaću.
A srce mi sahranite kod Ranjenog kolena.*

STIVEN VINSENT BENET

PRVO POGLAVLJE

„Njihovo držanje je dostojanstveno, a ponašanje vredno hvale“

Gde je danas pleme Pekot? Gde su Naraganseti, Mohikanci, Pokanoketi i mnoga druga nekad moćna plemena našeg naroda? iščezli su pred pohlepom i tlačenjem belog čoveka, kao što sneg iščezava pod letnjim suncem. Hoćemo li dopustiti da nas unište bez borbe, hoćemo li se odreći svojih domova, zemlje koju nam je zaveštao Veliki Duh, grobova svojih mrtvih i svega što nam je drago i sveto? Znam, svi ćete uzviknuti za mnom: Nikada! Nikada!

TEKUMSEH, POGLAVICA PLEMENA ŠONI

POČELO JE SA KRISTIFOROM KOLUMBOM: on je narodu nadenuo ime *Indios*. Beli ljudi, Evropljani, govorili su raznim dijalektima, pa su jedni tu reč izgovarali kao Indijan, a drugi kao Indijanac ili Indi... Izraz *peaux-rouges* ili crvenokošci pojavio se kasnije. Pripadnici plemena Taino sa ostrva San Salvador su, kako su im to plemenski običaji i nalagali, Kolumba i njegove pratioce velikodušno obasuli počastima i darovima.

„Ovaj narod je tako pokoran i toliko miroljubiv“, pisao je Kolumbo španskom kralju i kraljici, „da se Vašim Veličanstvima kunem da boljeg naroda nema na vascelom svetu. Ti ljudi vole

svoje bližnje kao same sebe, njihovo je kazivanje puno blagosti i samilosti, a reči uvek praćene osmehom; oni jesu goli, ali je njihovo držanje dostojanstveno, a ponašanje vredno hvale.“

Sve je to, naravno, shvaćeno kao znak slabosti, nemoći i neznaoštva, pa je i Kolumbo, kao svaki čestiti Evropljanin, bio ubeđen da taj narod valja naterati „da radi, seje i obavlja sve što je potrebno da bi *usvojio naše običaje i naš način života*“. U toku sledeća četiri veka (1492-1890), nekoliko miliona Evropljana i njihovih potomaka preduzimali su sve što je bilo u njihovoj moći da narodu Novog sveta nametnu svoje običaje i svoj način života.

Kolumbo je jednostavno oteo desetak svojih prijateljski raspoloženih Taino domaćina i prebacio ih u Španiju, gde je trebalo da se upoznaju sa načinom života belog čoveka. Jedan od njih umro je neposredno po dolasku, ali je pred smrt, preobraćen u hrišćanstvo. Od silnog zadovoljstva što su prvom Indijancu omogućili da ode na nebo, Španci su se brže-bolje potrudili da tu lepu vest pronesu kroz celu oblast Karipskog mora.

Pleme Taino i drugi narodi Aravaka nisu se opirali preobraćenju u evropsku veru, ali su se snažno suprotstavili hordama bradatih stranaca koji su u poteri za zlatom i dragim kamenjem neumorno pretraživali njihovo ostrvo. Španci su pljačkali i spaljivali sela, otimali ljude, žene i decu i brodovima ih slali u Evropu da bi ih tamo prodavali kao roblje; na otpor Aravaka belci su odgovali puškama i sabljama i za nepunu deceniju otkako je Kolumbo 12. oktobra 1492. godine stupio na tlo San Salvadora uništili su čitava plemena i stotine hiljada domorodaca.

Plemena Novog sveta teško su i sporo dolazila u vezu jedna sa drugima, pa su i vesti o svirepostima Evropljana retko išle ukorak sa sve bržim osvajanjima i naseljavanjem. Pauhatani su, međutim, i pre nego što su belci koji govore engleski došli u Virdžiniju 1607. godine, saznali za tehniku mučenja kojom su se služili civilizovani Španci. Englezi su primenjivali istančanje

metode. Da bi obezbedili mir koji će potrajati dovoljno dugo da bi se naselili u Džejmstaun, oni su na glavu Vahunsonakuka stavili zlatnu krunu, proizveli ga u kralja Pauhatana i njegov narod naterali da radi danonoćno i bele doseljenike snabdeva hranom. Vahunsonakuk se našao u procepu; na jednoj je strani bio privržen svojim sada već ogorčenim podanicima, a na drugoj pokušavao da bude veran Englezima. Čim se, međutim, njegova ćerka Pokahontas udala za Džona Rolfa zaključio je da je više Englez a manje Indijanac. Posle njegove smrti, Pauhatani su u želji da se osvete Englezima i proteraju ih na more sa koga su došli digli bunu, ali su potcenili i protivnika i njegovo oružje. Pleme od osam hiljada Pauhatana svedeno je za vrlo kratko vreme na grupu koja je imala manje od hiljadu članova.

U Masačusetsu je priča počela malo drukčije, ali se završila gotovo na isti način kao u Virdžiniji. Pošto su se 1620. godine iskrcali u Plimutu, Englezi bi po svoj prilici skapali od gladi da im u pomoć nisu pritekli prijateljski nastrojani domoroci Novog sveta. Pemakid po imenu Samoset i tri pripadnika plemena Vampanoago – Masasoit, Skanto i Hobomah – postali su samozvani misionari hodočasnika, ponosni što natučaju engleski, jezik koji su naučili od istraživača što su se prethodnih godina iskrcali na kopno. Skanto je imao uzbudljiv život: jedan engleski mornar ga je oteo i u Španiji ga prodao kao roba, a drugi mu pomogao da pobjegne i vrati se kući. Za sve Indijance u Plimutu, pa i za njega, kolonisti su bili bespomoćna deca; domoroci su sa doseljenicima delili kukuruz iz plemenskih skladišta, pokazivali im gde se i kako lovi riba i te prve zime doslovno ih izdržavali. A kad je granulo proleće, svojski su se potrudili da belce nauče kako se seju i gaje usevi.

Englezi i njihovi indijanski susedi živeli su u miru nekoliko godina, ali su brodovi pristizali jedan za drugim i na kopno iskrcavali sve više belih ljudi. Zveket sekira i prasak drveća koje se ruši odjekivali su obalama zemlje koju su naseljenici nazivali

Novom Engleskom. Naseobine su se sabijale jedna uz drugu, pa su kolonisti 1625. godine zamolili Samoseta da im ustupi još dvanaest hiljada jutara permakidske zemlje. Samoset je znao da je zemlja koju im je zaveštao Veliki Duh isto toliko beskrajna koliko i nebo i da ona ne pripada nijednom čoveku. Ali da bi ugodio tim čudnim tuđincima i njihovom još čudnijem načinu života, obavio je svečani obred i, stavivši krst na hartiju, ustupio im zemljište. Tako su engleski kolonisti dobili prvu tapiju na indijansku zemlju.

Sledeći doseljenici, koji su sada već navirali u hiljadama, nisu se zamarali ceremonijama. Kad je 1662. godine umro veliki poglavica Vampanoaga Masasoit, narod je potisnut u divljinu. Njegov sin Metakom je vrlo brzo shvatio da su, ako se ne ujedine i osvajačima ne pruže žestok otpor, osuđeni na propast. Iako su Novi Englezi pokušavali da mu se dodvore i krunisali ga za kralja Filipa Pokanoketa, Metakom je gotovo ceo život posvetio stvaranju saveza sa Naragansetima i drugim susednim plemenima.

Posle niza drskih akcija kolonista, kralj Filip je 1675. godine poveo ujedinjene Indijance u rat kako bi ih spasao istrebljenja. Saveznici su napali pedeset dva naselja i do temelja uništili dvanaest, ali je posle višemesečne borbe vatreno oružje belih doseljenika doslovno istrebilo i Vampanoage i Naragansete. Kralj Filip je ubijen, a njegova odsečena glava javno je izložena u Plimutu gde je tako stajala punih dvadeset godina. Njegova žena i sin su, zajedno sa ostalim zarobljenim Indijankama i njihovom decom, prodati kao roblje trgovcima u oblasti Karipskog mora.

Tada su na ostrvo Menhetn došli Holanđani; Peter Minuit ga je kupio za šezdeset gvineja koje je isplatio udicama i đerdanima od staklenih perli, ali je Indijance podsticao da ostanu sa njim i nastave sa razmenom dragocenih krzna i koža za đinđuve i igračke. Godine 1641. Vilem Kift je počeo da ubira danak od Mohikanaca, a svoje vojnike je poslao na Stejten Ajlend da

kazne Raritanane zbog uvreda koje mu nisu naneli oni nego beli naseljenici. Raritani su vojnicima pružili otpor i u borbi su poginula četiri Indijanaca. A kad su iz odmazde ubili četvoricu Holandana, Kift je naredio da se u dva indijanska sela izvrši pokolj svih žitelja: holandski vojnici zarivali su svoje bajonete u muškarce, žene i decu, komadali ih i gazili, a sela spalili do temelja.

Ukoliko su, nadirući kroz klance Aligenskih planina i niz reke koje teku na zapad do Velikih voda (Misisipi) i Velike kaljuge (Misuri), evropski kolonisti zalazili dublje u kopno, utoliko su pokolji bivali češći, a trajali su puna dva veka.

Pet naroda Irokvoj¹, najmoćnijeg i najnaprednijeg istočnog plemena, bezuspešno su se borili za mir. Pošto su godinama, uz velika krvoprolića, pokušavali da sačuvaju političku nezavisnost, na kraju su ipak poraženi i potučeni do nogu. Neki Irokvoji pobjegli su u Kanadu, neki na zapad, a neki su kao sužnji život proživeli u rezervatu.

Šezdesetih godina osamnaestog veka, poglavica Otava Pontijak ujedinio je plemena iz oblasti Velikih jezera u nadi da će Britance naterati na povlačenje preko Aligenskih planina, ali su svi njegovi pokušaji bili uzaludni. Najveću grešku napravio je kada je sklopio savez sa belim ljudima koji govore francuski, jer su oni u presudnoj opsadi Detroita uskratili pomoć crvenokošcima koje su nazivali *peaux-rouges*.

U sledećem naraštaju, poglavica Šoni Indijanaca Tekumseh je, da bi zemlju zaštitio od invazije, stvorio veliki savez južnih i srednjozapadnih plemena. Taj se san završio Tekumsehovom smrću; moćni poglavica poginuo je u jednoj od bitaka kojima je obilovao rat iz 1812. godine.

Između 1795. i 1840. godine pleme Majami išlo je iz bitke u bitku i potpisivalo jedan mirovni ugovor za drugim, svakim ustupajući svoju bogatu zemlju u dolini Ohajo sve dok je imalo šta da ustupa.

Kada su posle rata iz 1812. godine beli naseljenici pokuljali u Ilinoj, plemena Sok i Lisice prebegla su preko reke Misisipi. Jedan od nižih poglavica, Crni Jastreb, odbio je da se povuče i sklopio savez sa plemenima Vinebago, Potavotami i Kikapu sa namerom da naseljenicima objavi rat. Ali grupa Vinebaga, koju je sa dvadeset konja i sto dolara potkupio zapovednik belih vojnika, izdala je Crnog Jastreba. Beli ljudi su poglavicu zarobili 1832. godine, odveli ga na Istok, tamo zatočili i prikazivali radoznom svetlu. Kad je 1838. godine Crni Jastreb umro, guverner tek stvorene Teritorije Ajova dokopao se njegovog skeleta i godinama ga, pred očima svih posetilaca, držao u svojoj kancelariji.

Godine 1829, sedmi predsednik Sjedinjenih Država postao je Endru Džekson ili Oštar Nož, kako su ga Indijanci zvali. Kao vojni zapovednik, on je u toku svoje karijere pobio hiljade pripadnika plemena Čeroki, Čikaso, Čokto, Krik i Seminol, iako su ti južni Indijanci bili brojni i tvrdoglavo se držali plemenske zemlje koja im je, uostalom, bila trajno i dodeljena ugovorima sklopljenim sa belim ljudima. U prvoj poruci koju je uputio Kongresu, novi predsednik je predložio da se svi Indijanci prebace na zapad, na drugu obalu reke Misisipi: „Predlažem da se za indijanski posed izdvoji šire područje zapadno od reke Misisipi... i da se ta oblast indijanskim plemenima dodeli trajno, to jest sve dok je oni sami ne napuste.“

Iako bi se i ta zakonska odredba našla, bez sumnje, na podužem spisku pogaženih obećanja koja su beli ljudi davali istočnim Indijancima, Oštar Nož Džekson bio je duboko ubeđen u to da beli i crveni ljudi ne mogu da žive u miru i da jedino njegov plan pruža obećanje koje se ne mora pogaziti. Njegova preporuka pretočena je u zakon 28. maja 1830. godine.

Dve godine kasnije, predsednik Džekson je u okviru Ministarstva vojske naimenovao Komesara za indijanska pitanja sa zadatkom da se stara o tome da se novi zakoni u odnosu

---

na Indijance što pre sprovedu u delo: Tridesetog juna 1834. godine, Kongres je izglasao zakon kojim se, radi očuvanja mira na granicama, regulišu trgovinske i druge veze sa indijanskim plemenima. Po tom zakonu, Indijancima je pripao deo zemlje zapadno od reke Misisipi „koji ne zadire u države Misisipi i Lujzianu i na Teritoriju Arkanzas“; a to je značilo: belcima se ne dozvoljava trgovanje sa Indijancima bez posebne dozvole, kao što im se ne dozvoljava ni naseljavanje na indijanskoj zemlji. Značilo je i to da će Armija dejstvovati u slučaju da belac prekrši ovu zakonsku odredbu.

Međutim, pre nego što su ovi zakoni stupili na snagu, novi talas naseljenika zapljusnuo je zapad, pa su stvorene još dve teritorije – Viskonsin i Ajova. A to je tvorce politike u Vašingtonu nateralo da „trajnu indijansku granicu“ sa reke Misisipi pomere na 95. podnevak. (Ta linija išla je od Šumovitih jezera ka današnjoj granici Minesota-Kanada, sekla na jugu današnje države Minesotu i Ajovu i, zalazeći do zapadnih granica Misurija, Arkanzasa i Lujzijane, pružala se do zaliva Galviston u Teksasu.) Da bi Indijance zadržale na 95. podnevkui i sprečile bele ljude da tu granicu prelaze neovlašćeno, vlasti su vojnike smestile u garnizone koji su se ka jugu nizali od tvrđave Snelling na reci Misisipi do tvrđave Atkinson i Levenvort na reci Misuri, zatim do tvrđava Gipson i Smit na reci Arkanzas, i do tvrđave Tauson na Crvenoj reci i tvrđave Džesap u Lujzijani.

Prošlo je, dakle, više od tri veka otkako se Kristifor Kolumbo iskrcao na ostrvo San Salvador i više od dva veka otkako su engleski kolonisti došli u Virdžiniju i Novu Englesku. Za to vreme je prijateljsko pleme Taino, čiji su pripadnici Kolumba dočekali dobrodošlicom, bilo u celosti istrebljeno, a njegova jednostavna ratarska kultura uništena i zamenjena uzgajanjem pamuka koje je bilo prepušteno robovima. Proširujući ta polja, beli kolonisti su posekli tropske šume; biljke su ispostile plodno tlo a vetrovi su, oslobođeni šumskih prepreka, zemlju nasuli

peskom. Kolumbo je San Salvador opisao kao „vrlo veliko ostrvo obraslo bujnim drvećem... ostrvo tako zeleno da ga je milina gledati“. Evropljani koji su došli za njim uništili su i ostrvo i njegovu vegetaciju i njegove žitelje – ljude, životinje, ptice i ribe... A kad su ga pretvorili u pustinju, hladno su ga napustili.

Sa američkog kopna nestali su zauvek Vampanoagi Masasota i kralja Filipa, zajedno sa plemenima Česapek, Čikahomini i Potomak, članovima velikog saveza Pauhtan. (Od svih, pamti se još samo pleme Pokahontas.) Potpuno razbijena ili svedena na bedne ostatke životarila su plemena Pekot, Montok, Nantikok, Mačapunga, Katapa, Čero, Majami, Huron, Iri, Mohok, Seneka i Mohikan. Njihova milozvučna imena ostala su zauvek urezana u američko tlo ali su njihove kosti zaboravljene u hiljadama spaljenih sela ili izgubljene u šumama koje su tako brzo iščezavale pod sekirama dvadeset miliona osvajača. Nekada slatkovodni potoci i bistre, hučne rečice, od kojih je većina nosila indijanska imena, pretvoreni su u kaljuge pune otpada, dok je zemlja opustošena i proćerdana. Indijancima se s pravom činilo da ti Evropljani mrze sve što je priroda stvorila – žive šume, ptice i zverke, travnate proplanke, vodu, pa i sam vazduh.

U toku decenije koja je usledila po uspostavljanju „trajne indijanske granice“ nastala su za istočna plemena teška vremena. Veliki narod Čeroki uspeo je da preživi stogodišnji rat, bolesti i viski koje je doneo beli čovek, ali se sada i on nalazio na rubu uništenja. Kako je pleme imalo nekoliko hiljada pripadnika, njihova selidba na Zapad trebalo je da se odvija u nekoliko faza, ali je otkriće zlata u planinama Apalači, na njihovoj teritoriji, izazvalo veliko uzbuđenje belaca koji su zahtevali najhitnije i trajno progonstvo Indijanaca. U jesen 1838. godine, vojnici generala Vinfilda opkoliše Indijance i sateraše ih u logore. (Nekoliko stotina Čerokija pobjeglo je u Zadimljene planine da bi tek mnogo godina kasnije dobili mali rezervat u Severnoj Karolini.) Iz zarobljeničkih logora poterani su na

---

zapad, ka Indijanskoj teritoriji. Na tom dugačkom i teškom putovanju skapao je od gladi ili umro od studeni i boleština svaki četvrti Čeroki, pa su Indijanci taj marš nazvali „Stazom suza“. Svog zavičaja na Jugu odrekla su se i plemena Čokto, Čikaso, Krik i Seminol. Na Severu, preživeli pripadnici plemena Šoni, Majami, Otava, Huron, Delver i mnogih drugih nekada moćnih skupina putovali su pešice, na konjima ili u volovskim zapregama preko reke Misisipi, noseći sa sobom bednu imovinu, zarđale poljoprivredne alatke i torbe sa semenjem. Svi oni došli su kao izbeglice, siromašni rođaci, u zemlju ponositih i slobodnih Indijanaca sa Visoravni.

Tek što su se izbeglice smestile i naselile na bezbednom tlu „trajne indijanske granice“, a beli vojnici kretoše preko te zemlje u veliki pohod na zapad. Beli ljudi Sjedinjenih Država, oni isti koji su toliko pričali o miru, a taj mir retko sproveli u delo, marširali su pravo u rat protiv drugih belih ljudi koji su Indijance porazili u Meksiku. Ali kad se rat sa Meksikom završio 1847. godine, Sjedinjene Države posedovale su ogromnu teritoriju od Teksasa do Kalifornije koja se nalazila zapadno od „trajne indijanske granice“.

Tada je, 1848. godine, u Kaliforniji pronađeno zlato. Posle nepuna dva meseca, hiljade i hiljade belaca prešle su, u poteri za bogatstvom, preko Indijanske teritorije. Indijanci koji su živeli i lovili duž puteva Santa Fea ili Oregona viđali su s vremena na vreme poneki karavan sa trgovcima, traperima i misionarima. Sada su, međutim, ti putevi bili zakrčeni kolima punim belaca; većina je već kretala u poteru za kalifornijskim zlatom, a samo je manji broj skretao na jugozapad u pravcu Novog Meksika ili na severozapad u pravcu Oregona.

Da bi kako-tako opravdali grube povrede „trajne indijanske granice“, političari u Vašingtonu su izmislili ekspanzionistički pokret koji se zvao „Očita sudbina“² i tim izrazom svoju pohlepu za zemljom uzdigli na uzvišeniju ravan. Evropljani i njihovi

potomci bili su predodređeni, bogomdani da zavladaju celom Amerikom. A kao vladajuća, viša rasa bili su odgovorni i za Indijance – za njihovu zemlju, za njihove šume i njihovo rudno bogatstvo. Protiv pokreta „Očita sudbina“ ustali su samo Novi Englezi, koji su Indijance prvo uništili a onda, one preživele, proterali sa svoje teritorije.

Iako Modoke, Mohave, Pijute, Šastre, Jume i stotine drugih manje poznatih plemena duž obale Tihog okeana niko nije pitao za mišljenje, Kalifornija je 1850. godine postala trideset prva država Saveza. A kad je zlato otkriveno i u Koloradu, nove horde kopača pohrlile su u rojevima preka Visoravni. Pored toga, stvorene su još dve prostrane oblasti, Kanzas i Nebraska, koje su zemlju plemena na Visoravnima opkolile sa svih strana. A kad je 1858. godine za državu proglašena i Minesota, njene međe zadrle su stotinak milja na 95. podnevak i zašle stotinak milja preko „trajne indijanske granice“.

Tako su, dakle, samo dvadeset pet godina posle usvajanja Zakona o trgovinskim i drugim vezama sa Indijancima, Zakona koji je predložio Endru Džekson ili Oštar Nož, beli naseljenici prodrli preko severnog i južnog krila 95. podnevka, dok su trgovci i kopači zlata zašli pravo u njegovo središte.

Početakom šezdesetih godina devetnaestog veka, beli Amerikanci krenuli su u rat jedni protiv drugih. Plavi šinjeli sukobili su se sa Sivim šinjelima, buknuo je veliki građanski rat. Godine 1860, u Sjedinjenim Državama i Teritorijama bilo je oko tri stotine hiljada Indijanaca, od kojih je većina živela zapadno od reke Misisipi. Prema nesigurnim procenama, taj broj je od dolaska prvih doseljenika u Virdžiniju i Novu Englesku sveden na polovinu, a možda čak i na trećinu. Preživeli Indijanci bili su sada zbijeni, pritešnjeni između sve brojnijih belih naseljenika na Istoku i više od trideset miliona Evropljana i njihovih potomaka na Zapadu, duž obala Tihog okeana. Ako su se preostala slobodna plemena i ponadala da će im građanski rat belaca

---

omogućiti mali predah, da će ih, bar za kratko vreme, osloboditi nepodnošljivog pritiska i zahteva za novim teritorijama, vrlo su brzo shvatila koliko su te nade bile jalove.

Najbrojniji i najmoćnije zapadno pleme bili su Sijui ili Dakote, podeljeni na nekolike podgrupe. Sante Sijui su živeli u gorama i šumama Minesote i nekoliko godina se povlačili pred najezdom naseljenika. Kad se poglavica Mdukanton Santea, Mala Vrana, vratio sa obilaska istočnih gradova u koje su ga odveli beli ljudi, bio je duboko ubeđen da se Indijanci ne mogu odupreti sili i moći Sjedinjenih Država, pa je pokušao da svoje pleme povede putem belog čoveka. Iako je i drugi poglavica Sante Sijua, Vabaša, prihvatio neizbežno, on i Mala Vrana bili su čvrsto rešeni da se suprotstave svakom sledećem pokušaju osvajanja indijanske zemlje.

Dalje na zapadu, na velikim visoravnima, živeli su u punoj slobodi tetonski Sijui. Prema svojim rođacima brđanima odnosili su se s blagim prezirom zato što su ovi položili oružje i uzmakli pred belim naseljenicima. Najbrojniji i najsamouvereniji, sigurni u sebe i u svoju snagu da odbrane zemlju, bili su Oglala Tetoni. Kada je počeo građanski rat, predvodio ih je Crveni Oblak, tridesetosmogodišnji dovitljivi ratni poglavica. Izuzetno inteligentan i neustrašiv, Oglala Indijanac Ludi Konj bio je u to vreme još suviše mlad da bi se istakao kao ratnik.

Među Hunkpapama, manjoj skupini tetonskih Sijua, jedan se Indijanac već bio proslavio i kao lovac i kao ratnik, a na plemenskim većanjima se zalagao za nepopustljiv otpor svakoj najezdi belih ljudi. Zvao se Tatanka Jotanka, Bik Koji Sedi, i bio je zaštitnik dečaka bez oca i majke po imenu Čemer. Oni će šesnaest godina kasnije, 1876, sa Ludim Konjem, stvarati istoriju američkog Zapada.

Šareni Rep nije imao ni četrdeset godina kada je postao jedan od glavnih vođa plemena Ispečeni, Tetona koji su živeli na dalekim zapadnim ravnica. Poglavica je bio lep, uvek

nasmejan Indijanac koji je voleo bogate gozbe i podatne žene. Svim svojim bićem uživao je u životu i zemlji na kojoj je živio i zato je, da bi izbegao rat, bio spreman na kompromise.

Prisno povezani sa tetonskim Sijuima bili su Čajeni, koji su nekada živeli u zemlji Sante Sijua – Minesoti a onda se, u traganju za konjima, postepeno selili na zapad. Severni Čajeni delili su sada sa Sijuima oblast Barutne reke i Velikog roga i često logorovali u njihovoj blizini. Četrdesetogodišnji poglavica Tupi Nož bio je istaknuti vođa severnog ogranka ovog plemena. (U svom narodu je bio poznat kao Jutarnja Zvezda, ali otkako su ga Sijui prozvali Tupi Nož, najčešće se pominje pod tim imenom.)

Južni Čajeni došli su do reke Plate i svoje logore podigli u ravnicama Kolorada i Kanzasa. Crni Kotao, koji je potekao iz njihovog južnog ogranka, proslavio se kao veliki ratnik još u mladosti, ali je poglavica postao tek u poznijim godinama. Mlađe pripadnike plemena i skupinu Hotamitaneo (Pseći vojnici) mnogo su više, međutim, privlačile vođe u cvetu mladosti i punom naponu snage kakvi su bili Visoki Bik i Rimski Nos.

U istoj oblasti živeli su i Arapahi, stari saveznici Čajena. Neki od njih ostali su sa severnim Čajenima, dok su neki prišli njihovom južnom ogranku. U to vreme, najpoznatiji poglavica Arapaha bio je četrdesetogodišnji Mali Gavran.

Južno od Kanzasa i Nebraske pružala su se beskonačna prostranstva u kojima su živeli bizoni i Kiove. Stariji članovi ovog plemena sećali su se Crnih brda odakle su morali da se povuku na jug pred udruženim snagama Sijua, Čajena i Arapaha. Kiove su 1860. godine sklopile mir sa plemenima severne nizije i postale saveznice Komanča na čijim su se južnim ravnicama naselile. Pleme Kiova imalo je nekoliko velikih vođa – starog poglavicu Satanka, dva krepka i srčana tridesetogodišnja ratnika koji su se zvali Satanta i Usamljeni Vuk i jednog mudrog državnika, Pticu Koja Se Batrga.

Za razliku od svojih saveznika, Komanči, koji su bili u većinom pokretu i podjeljeni na više grupica, nisu imali velike vođe. Stari poglavica Deset Medveda bio je pre pesnik nego ratnik. U to doba, 1860. godine, poluindijanac Kana Parker, koji će Komanče povesti u poslednju veliku bitku za spas bizona, još nije imao ni dvadeset godina.

Na neplodnom Jugozapadu živeli su Apači, prekaljeni borci gerilskog rata koji su vodili protiv Španaca i koji je trajao punih dve stotine pedeset godina; protivnici su ih naučili istančanim veštinama mučenja i kasapljenja, ali ih nikada nisu pokorili. Iako malobrojni – sve u svemu oko šest hiljada – bili su na glasu kao nepokolebljivi branitelji svoje puste i nemilostive zemlje. Mangas Kolorado, poglavica koji se bližio sedamdesetoj, potpisao je sa Sjedinjenim Državama ugovor o prijateljstvu, ali je sve njegove iluzije ubrzo razbila najezda kopača i vojnika na apačku teritoriju. Dok je njegov zet Kočiz još verovao u to da će se Indijanci složiti sa belim Amerikancima, Viktorio i Delšej nisu imali poverenja u bele uljeze i pomno su ih izbegavali. Žilavi pedesetogodišnji Nana, nesavitljiv kao neštavljena koža, nije pravio razliku između belaca koji govore engleski i Meksikanaca koji govore španski i sa kojima se borio celog života. U to vreme, Džeronimo je imao dvadesetak godina i još nije bio slavan ratnik.

Iako povezani sa Apačima, Indijanci iz plemena Navaho su u većini sledili Špance: uzgajali su ovce i koze, voće i kukuruz. I dok su se vredni stočari i dobri tkači bogatili, ostali su i dalje živeli nomadskim životom i pljačkali koliko stare neprijatelje Pueblo Indijance i bele neseljenike, toliko i svoje imućne sapslemenike. Na izborima koje su Navahi održali 1855. godine, za vrhovnog poglavicu izabran je Manuelito, odvažan i odlučan čovek, poznat kao uspešan odgajivač stoke. Kad su četiri godine kasnije, 1859, grupa razuzdanih mladih Navaha opljačkala je, na svojoj teritoriji, građane Sjedinjenih Država, američka

vojska je izvršila odmazdu; nije, međutim, kaznila neposredne krivce nego je uništila sve brvnare i pobila svu stoku poglavice Manuelita i njegovih ljudi. Zbog toga je već sledeće godine, okupivši malobrojne sledbenike u severnom delu Novog Meksika i u Arizoni, Manuelito ušao u nezvaničan rat sa Sjedinjenim Državama.

U Stenovitim planinama, severno od zemlje Apača i Navaha, živelo je agresivno planinsko pleme Juta koje je često napadalo i pljačkalo svoje miroljubive južne susede. Njihov najpoznatiji vođa Uraj zalagao se za mir sa belim ljudima sa toliko usrdnosti da im se, predvođeci saplemenike, kao najamne vojnike, pridružio u borbi protiv indijanskih plemena.

Na dalekom Zapadu, plemena su u većini bila suviše mala, suviše razbijena ili suviše nemoćna da bi pružila veći otpor. Modoci iz severne Kalifornije i južnog Oregona, kojih je bilo manje od hiljadu, pokušavali su da zemlju spasu vodeći gerilski rat. Kintpuaš, koga su kalifornijski naseljenici zvali Kapetan Džek, bio je 1860. godine dečak; kao poglavica plemena Modok, on će kroz teška iskušenja proći tek dvanaest godina kasnije.

Severozapadno od Modoka, pleme Probušeni Nosevi živelo je sa belim ljudima u ljubavi i miru otkako su Meriveder Luis i Vilijem Klark prošli kroz njihovu teritoriju 1805. godine. Godine 1855, jedan ogranak plemena ustupio je deo zemljišta Sjedinjenim Državama i pristao da se povuče u zatočeništvo velikog rezervata. Ostale skupine Probušenih Noseva nastavile su da lutaju po prostranstvima između Plavih planina u Oregonu i planina Gorki koren u Ajdahu. Budući da su do tančina poznavali severozapadnu oblast što se pružala unedogled; ti Indijanci su duboko verovali da će ona biti dovoljna i za bele i za crvene ljude i da će je i jedni i drugi koristiti onako kako im se čini najpogodnijim. Hajnmot Tujalaket, koji će kasnije biti poznat kao Poglavica Žozef, bio je primoran da 1877. godine

---

donese sudbonosnu odluku: mir ili rat! Ali u vreme o kome govorimo bio je još samo sin poglavice i imao dvadeset godina.

U Nevadi, zemlji Pijuta, budući Mesija Vovoka, koji će u jednom istorijskom trenutku izvršiti kratak ali veoma snažan uticaj na zapadne Indijance, imao je 1860. godine samo četiri godine.

U toku sledeće tri decenije, ove i mnoge druge indijanske vođe ući će u istoriju i legendu. Njihova imena postaće isto toliko poznata kao i imena ljudi koji će pokušati da ih unište. I oni stariji i oni mlađi biće sahranjeni pre nego što Indijanci dožive i konačan, simboličan kraj svoje slobode kod potoka Ranjeno koleno decembra 1890. godine. Danas, pošto je proteklo sto godina, danas, u veku bez heroja, ti Indijanci su možda u očima svih Amerikanaca najveći junaci.

DRUGO POGLAVLJE

Dugo putovanje Navaha

1860 – 12. mart: Kongres SAD usvaja zakonsku odredbu kojom se naseljenicima na zapadnim teritorijama omogućava kupovina slobodnog zemljišta gotovo u bescenje; 3. april: prvi Poni ekspres napušta Sent Džouzef, Misuri, da bi već 13. aprila isporučio poštu u Sakramentu, Kalifornija; 23. april: na skupu Demokratske stranke održanom u Čarlstonu, Južna Kalifornija, pitanje ropstva dovodi do razdora među prisutnim delegatima; 16-18. maj: na skupu Republikanske stranke, održanom u Čikagu, prisutni delegati kao svog kandidata za predsednika SAD ističu Abrahama Linkolna; jun: stanovništvo Sjedinjenih Američkih Država – 31,443.321; jul: novi izum – Spenserova brzometna puška; 6. novembar: iako dobija samo četrdeset posto glasova birača, Abraham Linkoln dolazi na predsednički položaj; 20. decembar: Južna Karolina istupa iz Saveza.

1861 – 4. februar: Kongres Konfederacije u Montgomeriju, Alabama; 9. februar: Džeferson Dejvis izabran za predsednika Konfederacije Američkih Država; 11. februar: Abraham Linkoln se oprašta sa prijateljima i susedima u Springfildu, Ilinoj, i vozom odlazi u Vašington; mart: predsednik Dejviš traži sto hiljada vojnika za odbranu Konfederacije; 12. april: konfederacionisti otvaraju vatru na tvrđavu Samter; 14. april: tvrđava Samter polaže oružje; 15. april: predsednik Linkoln traži sedamdeset pet hiljada vojnika dobrovoljaca; 21. jul: prva bitka kod

---

Bikovog pustopaša; Savezna vojska povlači se u pravcu Vašingtona; 6. oktobar: Univerzitet u Petrogradu zatvara kapije zbog studentskih nemira; 25. oktobar: završena pacifička telegrafska linija između Sent Luisa i San Franciska; 5. decembar: patentirana Getlingova puška; 14. decembar: Britanci oplakuju smrt princa Alberta, supruga kraljice Viktorije; 30. decembar: američke banke obustavljaju isplatu u zlatu.

Da Amerikanci preko velike reke nadiru na zapad čuli su još naši preci... Mi, njihova deca, slušali smo o barutu, olovu i puškama – nekad su to bile kremenjače, danas su to brzometne puške. Mi smo Amerikance videli prvi put kad smo ratovali sa Pueblo Indijancima i Meksikancima, kojima smo otimali mazge; mi smo imali mnogo, mnogo mazgi. Onda su došli Amerikanci, hteli su da trguju sa nama. Kad su nas posetili prvi put, priredili smo velike igre, i oni su, zadovoljni, sa našim ženama igrali a sa nama trgovali.

MANUELITO, POGLAVICA NAVAHA

MANUELITO I DRUGE VOĐE plemena Navaho sklapali su sa Amerikancima jedan mirovni ugovor za drugim. „Onda su, ovde, vojnici podigli tvrđavu i poslali nam opuno-moćenika“, sećao se Manuelito. „On nam je govorio kako da se ponašamo i savetovao nam da sa belcima živimo u miru i ispunjavamo data obećanja. Beli ljudi su naša obećanja revnosno zapisivali da ih ne zaboravimo i upamtimo zauvek³.“

Manuelito se svojski trudio da održi sva obećanja zapisana u mirovnim ugovorima, ali kad su vojnici do temelja spalili njegovo selo i poubijali mu svu stoku zbog prestupa nekolicine mladih i razuzdanih Navaha, žestoko se naljutio na Amerikance. On i njegova skupina bili su bogati, a vojnici su ih tog bogatstva lišili nemilosrdno i neopravdano. Da bi se ponovo obogatili i ponovo postali *ricos*, napadali su i pljačkali Meksikance na jugu, pa su ih ovi nazivali lopovima – *ladrones*, iako su odvajkada Meksikanci napadali Navahe, krali im decu i prodavali ih kao robove, iako su odvajkada samo Navaho Indijanci bili kažnjavani zbog svojih napada na Meksikance.

Pošto su došli u Santa Fe i tu zemlju prozvali Novi Meksiko, Amerikanci su svojim građanima Meksikancima pružili punu zaštitu. Tako su Navahi – a oni nisu bili građani jer su bili Indijanci – postali glavna meta vojnika koji su upadali u njihovu zemlju i kažnjavali ih kao otpadnike i buntovnike. Manuelito i njegov narod to nisu mogli da shvate; znali su da mnogi Meksikanci imaju indijanske krvi i da ih niko ne kažnjava zato što Navaho Indijancima bespoštedno krađu decu.

Prvu tvrđavu u zemlji Navaha Amerikanci su izgradili u travnatoj dolini, na ulazu u kanjon Bonito. Nazvali su je tvrđava Prkos i svoje konje izveli na pašnjake kojima su se Manuelito i njegov narod toliko dičili. Vojni zapovednik im je rekao da ti pašnjaci pripadaju tvrđavi i naredio da sa njih povuku svoju stoku. Pašnjaci, međutim, nisu bili ograđeni i Navahi su bezuspešno pokušavali da obuzdaju i svoje konje i svoje mazge: oni su mirno zalazili u te „tuđe“ livade. Jednoga jutra izjahala je iz tvrđave četa konjanika i hladnokrvno pobila sve životinje koje su pripadale Navaho Indijancima.

Da bi nadoknadili veliki gubitak, Navahi su krenuli u otimačinu: krali su vojnička krda i pljačkali teretna kola, izazivajući gnev i žestoke napade belih vojnika. U februaru 1860. godine, Manuelito je sa pet stotina ratnika napao krda armijskih konja

koji su pasli nekoliko milja severno od tvrđave Prkos. Indijanska koplja i indijanske strele bili su, međutim, nemoćni u borbi sa dobro naoružanim stražarima. Navahi su izgubili više od trideset ratnika a zaplenili samo nekoliko konja. Manuelito i njegov saveznik Barbonsito nedeljama su okupljali ratnike da bi, sa više od hiljadu Indijanaca, opkolili utvrđenje odmah posle ponoći, 30. aprila.

Slika 1. Manuelito, poglavica Navaha, slika Džulijena Skota iz 1891. godine.

Dva sata pre svitanja, Navahi su tvrđavu Prkos napali sa tri strane, čvrsto rešeni da je zbrišu sa lica svoje zemlje.

Malo je trebalo da to i učine. Pucajući iz nekolikih starih španskih pušaka, rasterali su stražu i opustošili nekoliko zgrada. A kad su iznenađeni vojnici istrčali iz baraka, dočekala ih je kiša strela; međutim, posle kratke pometnje, vojnici su se postrojili i iz musketa otvorili žestoku vatru. Navahi su se, čim je svanulo, povukli u brda, zadovoljni time što su vojnike naučili pameti.

Armija Sjedinjenih Država je taj napad shvatila kao objavu rata i kao drski izazov zastavi što se vije nad tvrđavom Prkos. Nekoliko nedelja kasnije, pukovnik Edvard Ričard Sprig Kenbi je na čelu šest konjičkih i devet pešadijskih odreda pretraživao planine Čuska u poteri za Manuelitovim drznicima. Trupe su krstarile zemljom crvenog stenja sve dok vojnici nisu iznurili konje i gotovo poumirali od žeđi. Iako se vojnicima retko ukazivala prilika da vide Navaho Indijance, oni su bili tu, svuda oko njih; zametali su sitne čarke i vešto izbegavali neposredne

napade. Krajem godine protivnici su se umorili od te lude igre. Vojnici nisu bili kadri da kazne Navahe, a Navahi nisu bili kadri da se dokopaju njihovih konja i useva.

U januaru 1861. Manuelito, Barbonsito, Erero Grande, Armihó Delgadito i druge *rico* poglavice sastali su se sa pukovnikom Kenbijem kod novog utvrđenja koje su vojnici sagradili trideset milja jugozapadno od tvrđave Prkos i koje se po jednom od svojih zapovednika zvalo Fontleroj. Čim su pregovori sa Kenbijem okončani, Navahi su za vrhovnog poglavicu izabrali Erera Grandea. (Tog 21. februara 1861. godine indijanske vođe su došle do zaključka da je bolje živeti u miru, a Grande je svečano obećao da će iz plemena isterati sve lopove – sve *ladrones*.) Iako nije bio uveren da će moći da ispuni data obećanja, Manuelito je dodirnuo pero i potpisao dokument. A kako je u međuvremenu ponovo postao uspešan odgajivač stoke, još jednom je poverovao u mir i ljudsko poštenje.

Posle zimskog susreta u tvrđavi Fontleroj, Navahi i vojnici su nekoliko meseci proživeli u srdačnom prijateljstvu. Indijanci su znali da se negde daleko na istoku vodi rat, rat belih ljudi Severa i Juga, i da su neki Kenbijevi vojnici plave šinjele zamenili sivim da bi se borili protiv onih koji su ostali u plavim. Jedan od njih bio je i Orlovski Zapovednik, pukovnik Tomas Fontleroj; ime mu je izbrisano, a tvrđava dobila novi naziv – Vingejt.

U tom periodu prijateljstva, Navahi su često odlazili u tvrđavu Fontleroj-Vingejt da bi razmenjivali robu i primali sledovanja od svog opunomoćenika. Vojnici su ih dočekivali dobrodošlicom, pa se ubrzo ustalio običaj održavanja konjskih trka u kojima su se takmičili vojnici i Indijanci. Navahi su sa nestrpljenjem očekivali dan takmičenja, a kad bi on osvanuo, povorka od nekoliko stotina muškaraca, žena i dece u odeći jarkih boja krenula bi na najboljim konjima u tvrđavu Vingejt. Jednog vedrog i sunčanoga septembarskog jutra održano je više trka, ali je ona glavna odložena za podne: utrkivali su se poglavica

---

Revolverski Metak (kako su vojnici nazivali Manuelita), koji je jahao na svom poniju, i poručnik na štapskom konju. Za tu trku vladalo je izuzetno interesovanje, kladili su se svi odreda, ulažući sve što se posedovalo i što se moglo uložiti – novac, ćebad, stoku, đinđuve i ogrlice od staklenih perli. Konji su poleteli istovremeno, ali je već posle nekoliko sekundi svima bilo jasno da je Revolverski Metak Manuelito u velikoj nevolji: izgubio je nadzor nad ponijem i skrenuo sa trkačke staze. Kad je utvrđeno da su mu uzde presečene nožem, Navahi su prišli sudijama, belim vojnicima, i zatražili da se trka ponovi. Zahtev je odbijen i za pobjednika proglašen poručnikov štapski konj. Posle pobjedničke smotre, vojnici su u svečanom maršu krenuli u utvrđenje da pokupe veliki dobitak.

Razjareni prevarom, Navahi jurnuše za njima, ali im se kapije tvrđave zalupiše ispred nosa. A kad je jedan od njih pokušao da na silu prodre u nju, stražar ga je ubio bez oklevanja.

Ono što se potom zbilo zabeležio je kapetan Nikolas Hod:

Navahi su, zajedno sa ženama i decom, jurili u svim pravcima i padali pogošeni mecima i proburaženi bajonetima. U jednom trenutku, pošlo mi je za rukom da okupim dvadesetak vojnika... i da sa njima izađem kroz istočnu kapiju. Tu sam ugledao vojnika kako nišani u ženu i dvoje dece. Dreknuo sam koliko me je grlo nosilo, on me je pogledao, ali me nije poslušao. Potrčao sam što sam brže mogao, ali nisam stigao na vreme: ubio je dva nedužna deteta i jednu skvo teško ranio. Naredio sam da ga razoružaju, skinu mu opasač i sprovedu ga u garnizon... U međuvremenu je pukovnik dežurnom oficiru izdao naređenje da iznese haubice i uperi ih na Indijance. Narednik zadužen za haubice prečuo je naređenje smatrajući da je ono protivzakonito, ali je na kraju, uplašen pretnjama dežurnog oficira, bio primoran da ga izvrši i

tako spase glavu. Raštrkani po dolini, Indijanci napadoše krdo konja, ali se ne dokopaše nijednog grla; malo kasnije, presretoše poštara, oduzeše mu konja i poštansku torbu i raniše ga u ruku. U garnizonu je, posle pokolja, ostalo samo nekoliko Indijanki – oficirskih miljenica. Zapovednik tvrđave je pokušao da popravi stvar i ponovo uspostavi mir sa Navahima: zamolio je Indijanke da odu kod poglavica i u njegovo ime pregovaraju sa njima; vođe su na taj pokušaj odgovorile tako što su mlade skvo pošteno izdevetale⁴.

Od tog 22. septembra 1861. godine proteklo je mnogo vremena pre nego što je između belih ljudi i Navaha ponovo uspostavljen prijateljski odnos.

U međuvremenu su Sivi šinjeli Konfederacije umarširali u Novi Meksiko i duž reke Rio Grande tukli se sa Plavim šinjelima. Zapovednik vojnika u plavim uniformama bio je Kit Karson – Bacač Lasa, koga su Navahi poznavali i u koga su imali poverenja. Nadali su se da će sa njim lako sklopiti mir čim pobedi svoje protivnike.

U proleće 1862. godine umarširale su sa zapada u Novi Meksiko sveže trupe Plavih šinjela koje su sebe nazivale Kalifornijskim kolonom. Njihov general Džjems Karlton imao je na ramenima mnogo zvezdica i bio mnogo moćniji od Orlovskog Zapovednika Karsona. Kalifornijci su se ulogorili u dolini reke Rio Grande, ali su bili besposleni, jer su Sivi šinjeli pobjegli u Teksas.

Navahi su vrlo brzo shvatili da Zvezdani Zapovednik Karlton oseća nezajažljivu glad za njihovom zemljom i svim metalima koji se kriju u njoj. „Ova zemlja tako bogata pašnjacima i rudama je pravo carstvo“, govorio je general. A kako je imao gomilu besposlenih vojnika čiji je jedini zadatak bio da marširaju, paradiraju i zveckaju oružjem, strasno je priželjkivao borbe sa Indijancima. „Navahi su vuci koji u čoporima jure po

planinama i zato ih moramo pokoriti“, rekao je.

Pažnju je prvo usmerio na Meskalero Apače kojih je bilo manje od hiljadu i koji su, razbijeni po grupama, živeli između reka Rio Grande i Pecos. Skovao je plan da ih sve ili poubija ili zarobi i da one preživele zatvori u bedan rezervat na obali Pekosa. Tako bi se bogata dolina Rio Grande otvorila naseljencima koji traže zemlju i u njoj bi se spokojno naselili američki građani. General Džejms Karlton je septembra 1862. godine izdao sledeće naređenje:

Sa Indijancima se više ne sme ni razgovarati ni pregovarati. Indijance treba ubijati uvek i na svakom mestu, a žene i decu zarobljavati i, naravno, ne ubijati⁵.

Kit Karson se, međutim sa tim nije složio; godinama je trgovao sa Indijancima i mnoge od njih smatrao svojim prijateljima. Poslao je vojnike u planine, ali je odmah uspostavio i veze sa Meskalero Indijancima i njihovim poglavcima. U poznu jesen, organizovao je posetu petorice poglavica Santa Feu, gde je trebalo da se sastanu sa generalom Karltonom. Na putu za Santa Fe, dvojica poglavica i njihova pratnja naišli su na odred vojnika koje je predvodio nekadašnji vlasnik saluna, kapetan Džejms

Slika 2. Huanita, Manuelitova žena, član delegacije Navaha u Vašingtonu 1874. godine. Fotografija Smitsonovog zavoda za naučna istraživanja u Vašingtonu.

(Pedi) Grejdon. Pošto se predstavio kao veliki prijatelj Meskalera, Grejdon im je darovao veliku količinu brašna i govedeđ mesa – „da im se nađe na dugom putovanju“ – da bi odmah potom za njima poslao svoju izvidnicu koja je Apače presrela kod Vrela Galina. Šta se tom prilikom dogodilo ostaće večna tajna, jer susret nije preživio nijedan Indijanac. Zapovednik belih vojnika, major Artur Morison, podneo je kratak izveštaj: „postupci kapetana Grejdona bili su, najblaže rečeno, veoma čudni... On je, bar po onome što sam uspeo da saznam, Indijance prevario tako što je ušao u njihov logor i dao im veliku količinu alkohola, a zatim ih sve pobio. Oni, naravno, nisu bili na oprezu, uvereni da im dolazi prijatelj koji im je prethodnog dana darovao brašno, govedinu i druge namirnice.“

U Santa Fe su, dakle, stigla samo trojica poglavica – Kadet, Čato i Estrelja. Uveravali su generala Karltona da njihov narod želi samo jedno: da živi u miru sa belim ljudima, da živi spokojno u visokim planinama. „Jači ste od nas“, rekao je Kadet. „Mi smo se protiv vas borili sve dok smo imali i dovoljno baruta i dovoljno pušaka; ali, vaše je oružje bolje od našeg. Da imamo isto oružje, borili bismo se i dalje. Iscrpljeni smo; mi više nemamo ni srca, ni hrane, nemamo od čega da živimo; vaše trupe nalaze se svuda; vaši momci zaposeli su i naša vrela i naše vode. Vi ste nas isterali iz poslednjeg i najjačeg uporišta i slomili nam srce. Učinite sa nama ono što je dobro za vas, ali ne zaboravite da smo ljudi i hrabri ratnici⁶.“

Na to mu je Karlton osorno odgovorio da Meskalero Apači mir mogu da postignu samo ukoliko napuste svoju zemlju i povuku se u Boske Redondo, rezervat koji je za njih pripremljen na reci Pekos i gde će ih čuvati vojnici novog garnizona koji se zove tvrđava Samner.

Bespomoćne pred tom ogromnom vojskom, nesposobne da zaštite žene i decu, a uverene u dobronamernost Bacača Lasa